Tekenen in de Tijd 192
26 maart - 1 april 2023

Het evangelie van deze zondag zegt dat Jezus huilde bij het graf van zijn vriend Lazarus. Erik Borgman ontdekte dat zijn tranen de menselijke gestalte zijn van zijn goddelijke kracht ten leven. Het werd voor hem een sleutel om beter te kunnen nadenken over de oorlog in Oekraïne.

Het is deze zondag niet alleen de eerste dag van de zomertijd. Kerkelijk gezien zou je kunnen zeggen dat het ook de eerste dag is van de Paastijd. Niet van de tijd *na* Pasen, maar van de tijd *naar* Pasen. We zijn definitief met Jezus op weg naar Jeruzalem, de plaats waar Hij zal sterven om te verrijzen. Jezus vertelt het via een omweg als hij over de dood van zijn vriend Lazarus zegt dat deze is gestorven, maar dat Hij zich omwille van zijn leerlingen verheugt dat Hij er niet bij was, opdat zij zouden geloven (Johannes 11,14). Dat wil zeggen: geloven dat Hij de verrijzenis en het leven is, zoals Hij het even later zal formuleren, en dat wie in Hem gelooft zal leven, ook al is hij gestorven (vers 25). Lazarus is gestorven, zegt Jezus, en Hijzelf sterft opdat wij geloven dat uit de dood leven wordt geboren. Uit de dood waar we bang voor zijn, uit de dood te midden waarvan wij leven. Dat betekent dat wij ten diepste niet bang hoeven te zijn voor de confrontatie met de dood, hoe erg de dood ook is.

Jezus zegt nadrukkelijk niet dat de dood niet zo erg is voor iemand die gelooft, omdat ‘de dood het laatste woord niet is’, zoals tegenwoordig in kerkelijke kring graag wordt geformuleerd. Zoiets zegt Marta in het evangelie, zij het in wat traditioneler bewoordingen: ‘Ik weet dat mijn broer zal verrijzen bij de verrijzenis op de laatste dag’ (vers 23). Maar op deze nogal schrale troost doelt Jezus niet. Hij is zelf intens verdrietig over Lazarus’ dood. Hij barst bij diens graf in tranen uit en hem bevangt tot twee keer toe een diep ontroerde huivering als Hij het verdriet van de andere omstanders ziet (vers 35 en 36). Later bij het graf huivert Hij nog een keer: de dood is een diep donker en angstaanjagend raadsel. In zijn verdriet en zijn besef van het pijnlijke mysterie van sterven en dood, is Jezus met God zijn Vader verbonden (vers 41-42) en roept Hij Lazarus naar buiten (vers 43).

In de prefatie – dat is het onderdeel van de eucharistisch gebed dat voorafgaat aan het Heilig, heilig, heilig – voor de vijfde zondag van de veertigdagentijd wordt wat hier gebeurt, als volgt verwoord: Jezus Christus ‘heeft zich een waarachtig mens getoond toen Hij, diep ontroerd, weende om Lazarus, zijn vriend, maar ook God van eeuwigheid toen Hij hem deed opstaan uit het graf.’ Jezus’ tranen zijn de menselijke uitdrukking van zijn goddelijke gerichtheid op het leven, Lazarus’ verrijzenis is de goddelijke consequentie van zijn menselijk verdriet om de dood van een vriend. Hiermee is onze pijn niet langer een te overwinnen onvermogen om ons bij het onvermijdelijke neer te leggen. Onze pijn is een tegendraadse uitdrukking van de overwinning van de God van het leven op de dood. Geloof in de verrijzenis vervangt de pijn niet, maar maakt deze tot een betekenisvol teken van onze toekomst bij God. Christelijk gesproken gaat onze hoop schuil in onze wanhoop en is ons verdriet het teken dat alles wat bestaat, bezig is uit de doden op te staan.

Jezus Christus ‘heeft zich een waarachtig mens getoond toen Hij, diep ontroerd, weende om Lazarus, zijn vriend, maar ook God van eeuwigheid toen Hij hem deed opstaan uit het graf’: voor mij is deze formulering op het moment extra betekenisvol. Ik denk veel na over de oorlog in Oekraïne en ben uitgenodigd daarover te spreken op een studiedag van de dominicaanse familie, getiteld: ‘Oorlog: heb je er vrede mee?’ Het lukt mij echter niet om een standpunt over de oorlog te ontwikkelen. Ik kijk met verbazing naar degenen die dat wel doen. ‘Wij moeten Oekraïne steunen in de strijd tegen de Russische agressie’, hoor ik. En ik denk: al die doden die vallen dan, al die steeds onleefbaarder wordende levens? ‘Wij moeten begrip hebben voor Poetin en inzien dat hulp aan Oekraïne door ons voor Rusland agressie van het Westen is’, hoor ik ook. En

ik denk: kunnen we Oekraïners vragen ten gunste van een wapenstilstand hun vrijheid en hun rechtsbescherming op te geven, zelfs al zijn die in sommige opzichten gebrekkig?

Maar wat wil je dan?, klinkt het in mijn hoofd. Ik zou willen huilen en ik huiver en denk, al durf ik het nauwelijks zo op te schrijven: dat de vrede verrijst uit de dood die zij gestorven is. Dat de dood in geen geval ontkend wordt en wordt gedaan of de dominantie ervan ook maar enigszins ongedaan kan worden gemaakt door het innemen van welk standpunt dan ook. Of anders gezegd: dat de tranen die achter mijn ogen branden de manifestaties blijken van een verborgen goddelijke macht.

Ik schreef een tekst over Oekraïne. Over mijn beeld van Oekraïne, mijn worsteling met mijn beeld van Oekraïne. Ik hoop dat het resoneert met de worsteling van anderen. Want ik weet even niets anders:

> Niet dat partij kiezen altijd
> oorlog is, maar oorlog
> is wel altijd partij tegen partij.
> Kies je, dan ben je erbij.
> Kies je partij!
>
> Alle kleur verdwenen
> achter het doelwit van al het andere,
> wapens geworden.
> Niets is zichtbaar als wat het is,
> alles kan alles zijn, mits doeltreffend
> of doel dat te treffen is, maar nog niet getroffen
> door wie nog winnen kan –
> al is er niets meer
> te winnen.
>
> Partij voor de kleur dan. De kleur
> die schuil gaat,
> verschijnt als het wit openbarst
> Kleur van pijn, van angst, van liefde,
> van trouw, irritatie, van woede, kameraadschap.
> Gebroken,
> versplinterd
> licht – Jij.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus te Utrecht